

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNO-ZAWODOWA Kobiet NA OBSZARACH WIEJSKICH – KIERUNKI ZMIAN NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Laura Płatkowska-Prokopczyk

Uniwersytet Opolski

Abstrakt. Celem opracowania było ustalenie zmian aktywności społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w województwie opolskim w latach 2002-2012, a także widocznych przejawów adaptacji tej grupy do zmieniających się uwarunkowań społecznych i gospodarczych. W związku z dysfunkcjami rynku pracy na obszarach wiejskich i jednoczesnym wzrostem aspiracji edukacyjnych kobiet powstaje duże ryzyko utraty potencjału tkwiącego w kobietach wiejskich. Brak rozwiązania tych problemów może doprowadzić do osłabienia potencjału ludzkiego na wsi, zarówno przez pogłębienie izolacji obszarów wiejskich względem miast, jak i odpływ osób najbardziej aktywnych w poszukiwaniu szans rozwoju osobistego i zawodowego.

Słowa kluczowe: aktywność społeczno-zawodowa kobiet wiejskich, rynek pracy, zmiany demograficzne, zmiany w poziomie wykształcenia, przejawy przedsiębiorczości

WSTĘP

W Polsce, w porównaniu z pozostałymi krajami Unii Europejskiej, nadal utrzymuje się wyższa aktywność zawodowa kobiet w miastach niż na obszarach wiejskich, które stanowią 93,2% powierzchni kraju. W strukturze aktywności ekonomicznej ludności, zobrazowanej z zastosowaniem głównych wskaźników, takich jak: wskaźnik zatrudnienia, współczynnik aktywności zawodowej (stosunek ludności aktywnej zawodowo do ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej) czy stopa bezrobocia, można zauważyć przewagę aktywności mężczyzn nad kobietami zarówno na obszarach wiejskich, jak i w mia-

stach. Celem opracowania było ustalenie zmian aktywności społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w województwie opolskim w latach 2002-2012, a także widocznych przejawów adaptacji tej grupy do zmieniających się uwarunkowań społecznych i gospodarczych. W podjętej próbie wstępnej diagnozy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet na obszarach wiejskich Polski uwzględniono specyfikę województwa opolskiego, z którego migracje zarobkowe na zachód Europy trwają już od wielu lat. W tej sytuacji mieszkanki wsi opolskiej przejęły część ról tradycyjnie przypisanych mężczyznom. Tym ciekawsze wydaje się pytanie, jak kształtuje się aktywność społeczno-zawodowa kobiet wiejskich na Opolszczyźnie na tle kraju.

BARIERY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ KOBIET

Na poziom aktywności społeczno-zawodowej kobiet wiejskich wpływa wiele barier, wśród których można wymienić: bariery rynku pracy, niskie kwalifikacje, obciążenia rodzinne (konieczność opiekania się dziećmi i innymi osobami w rodzinie), konieczność pomocy w rodzinnym gospodarstwie rolnym, socjalizację płciową, czyli brak przygotowania kobiet do pełnienia ról publicznych (zawodowych, politycznych itp.) i niedostatek takich wzorców w najbliższym otoczeniu, brak rozwiniętej potrzeby i umiejętności funkcjonowania w rolach publicznych: zawodowych i obywatelskich, nieumiejętność poszukiwania pracy, świadomościowe bariery związane z obowiązkami roli w rodzinie i gospodarstwie [Raszeja-Ossowska 2009]. Intensywność występowania barier rynku pracy na obszarach wiejskich wzmaga słabiej rozwinięta infrastruktura techniczna, nie tylko obniżająca standard życia mieszkańców wsi, lecz także zmniejszająca atrakcyjność obszarów wiejskich dla inwestorów oraz ograniczająca wewnątrz- i międzyregionalną mobilność zarobkową mieszkańców. Z kolei rozwojowi infrastruktury nie sprzyjają bariery kapitałowe oraz ograniczone możliwości finansowe lokalnych samorządów. Tam, gdzie niemożliwe jest odbudowanie silnej struktury ekonomicznej wsi, poprawa infrastruktury drogowej, a także rozwój usług transportowych, pozwoliłyby kobietom z obszarów wiejskich podejmować pracę w mieście bez konieczności wyprowadzenia się ze wsi. Jest to szczególnie istotne w przypadku województwa opolskiego, w którym liczba mieszkańców (w tym również na wsi) systematycznie maleje, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 1.

Warto zwrócić uwagę na to, że w odróżnieniu od sytuacji w kraju, gdzie liczba ludności, w tym mężczyzn i kobiet zarówno ogółem, jak i na wsi rosła, w województwie opolskim zarówno na wsi, jak i w miastach liczba ludności zmalała. Zjawisko to w większym stopniu występowało w grupie mężczyzn, co można powiązać z powszechnymi w tym regionie wyjazdami zarobkowymi. Nie jest to szczególnie zaskakujące, zważywszy na ograniczone możliwości znalezienia zatrudnienia na lokalnym rynku pracy.

Potencjalną barierą utrudniającą aktywność społeczno-zawodową kobiet wiejskich mogą być również niskie kwalifikacje, o czym świadczą dane dotyczące struktury wykształcenia mieszkanki wsi (zob. tab. 2).

Już w latach 1988-2002 wśród mieszkańców wsi zaznaczyły się pozytywne tendencje dotyczące wzrostu poziomu wykształcenia. Ilustrują to wyniki badań Hanusik i Sokołowskiej [2005], według których w 1988 roku ludność z wykształceniem wyższym

Tabela 1. Liczba ludności województwa opolskiego na tle tendencji ogólnopolskich w latach 2002 i 2011

Table 1. Population of the Opole voivodeship against the national trend between 2002 and 2011

Jednostka terytorialna Territorial unit	Ogółem Total		Dyna- mika Dy- namics (%)	Mężczyźni Men		Dyna- mika Dy- namics (%)	Kobiety Women		Dyna- mika Dy- namics (%)
	2002	2011		2002	2011		2002	2011	
Liczba ludności w Polsce Population in Poland	38 218 531	38 538 447	0,8	18 506 749	18 654 577	0,8	19 711 782	19 883 870	0,9
Liczba ludności w woj. opolskim Population in the Opole voivodeship	1 061 009	1 013 950	-4,4	514 839	490 194	-4,8	546 170	523 756	-4,1
Liczba ludności w Polsce mieszkającej na wsi Population in Poland living in the countryside	14 647 306	15 152 619	3,4	7 295 361	7 554 359	3,6	7 351 945	7 598 260	3,4
Liczba ludności w woj. opolskim mieszkającej na wsi Population in the Opole voivodeship living in the countryside	503 720	483 555	-4,0	247 950	237 451	-4,2	255 770	246 104	-3,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS <http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html> [dostęp: 17.09.2013].

Source: own study based on: Local Data Bank Central Statistical Office <http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html> [access: 17.09.2013].

na wsi stanowiła 1,8%, a w 2002 roku 4,3%. Odsetek ludności z wykształceniem wyższym wzrósł zatem 2,5-krotnie. Autorki wskazują także na relatywnie dużą poprawę poziomu wykształcenia kobiet. W 2002 roku wyższym wykształceniem legitymowało się 5,1% kobiet i 3,6% mężczyzn [Hanusik i Sokołowska 2005]. Stwierdzono natomiast, że podniesienie ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa polskiego nie przyczyniło się do likwidacji dystansu pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi [Janc i Czapiewski 2005]. W kolejnych latach udział kobiet na wsi legitymujących się wyższym wykształceniem wzrósł aż do 12,1% w skali całej Polski. Świadczy to o znaczącym wzroście udziału kobiet wiejskich z wyższym wykształceniem, bo aż o 164,5%. Pozytywna tendencja do zdobywania wiedzy, w tym także na poziomie akademickim, występująca na terenie całego kraju, jest zatem szczególnie silna w przypadku mieszkanek wsi. W badanym okresie zauważalny jest także wyraźny, kilkunastoprocentowy spadek w każdej grupie osób z wykształceniem policealnym. Zważywszy na jednoczesny wzrost

Tabela 2. Ludność w wieku 13 lat i więcej według płci i poziomu wykształcenia w Polsce i województwie opolskim w latach 2002 i 2011 (tys.)

Table 2. Population aged 13 years and more by gender and level of education in Poland and the Opole voivodeship in 2002 and 2011 (thous.)

Wyszczególnienie Specification	Wykształcenie – Education								
	ogółem in total	wyższe higher educa- tion	policealne post- -secondary education	średnie zawodowe technical secondary level	średnie ogólno- kształcące secondary education	zawodo- we profes- sional education	gimna- zjalne high school	podsta- wowe primary education	pozo- stałe other
Ogółem In total									
2002	32 435	3 204	1 024	6 383	2 802	7 540	–	9 652	1 832
2011	33 505	5 690	868	5 761	3 944	7 261	1 656	6 132	2 192
Dynamika (%) Dynamics (%)	3,3	77,6	–15,2	–9,7	40,8	–3,7	–	–36,5	19,7
Wieś Countryside									
2002	12 001	499	228	1 837	516	3 365	–	4 763	794
2011	12 901	1 276	205	1 945	1 143	3 420	777	3 307	830
Dynamika (%) Dynamics (%)	7,5	155,7	–10,1	5,9	121,5	1,6	–	–30,6	4,5
Kobiety Women									
2002	16 886	1 756	776	3 181	1 962	2 861	–	5 302	1 049
2011	17 430	3 317	629	2 763	2 499	2 771	771	3 488	1 191
Dynamika (%) Dynamics (%)	3,2	88,9	–18,9	–13,1	27,4	–3,1	–	–34,2	13,5
Kobiety na wsi Women in the coun- tryside									
2002	6 058	296	175	954	375	1 253	–	2 526	479
2011	6 501	784	148	936	731	1 272	361	1 804	465
Dynamika (%) Dynamics (%)	7,3	164,9	–15,4	–1,9	94,9	1,5	–	–28,6	–2,9
Województwo opolskie Opole region									
2002	911	73	253	–	–	238	270	29	–
2011	899	122	257	–	–	215	203	11	–
Dynamika (%) Dynamics (%)	–1,3	67,1	1,5	–	–	–9,6	–25,1	–60,5	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rocznik Demograficzny [2012].

Source: own study based on: Demographic Yearbook [2012].

udziału osób wybierających na szczeblu średnim kształcenie w liceach ogólnokształcących, można wnioskować, że konsekwencją tej decyzji jest zamiar kontynuowania nauki na poziomie wyższym. Również ta tendencja jest najwyraźniej widoczna na wsi, zwłaszcza wśród kobiet. Chęć rozwoju w ramach systemu edukacji można zauważyć już na poziomie podstawowym, w tej grupie bowiem wszystkie przedstawione wskaźniki dynamiki mają wartości ujemne. Niezwykle interesujące wydają się dane dotyczące liczby ludności legitymującej się wykształceniem średnim zawodowym, w przypadku którego wskaźnik dynamiki odnoszący się do ogółu społeczeństwa ma wartość ujemną, świadcząca o spadku zainteresowania tymi kierunkami kształcenia. Podobną tendencję obserwuje się w przypadku kobiet, a także kobiet na wsi. W przypadku mieszkańców wsi ogółem wskaźnik ten ma wartość dodatnią, co oznacza, że tzw. „zawód w rękę” jest dla nich wciąż ważny.

W następstwie dysfunkcji rynku pracy na obszarach wiejskich i wzrostu aspiracji edukacyjnych kobiet powstaje zatem duże ryzyko utraty potencjału tkwiącego w kobietach wiejskich. Z badań Śpiewak [2007] wynika, że 14% kobiet w wieku produkcyjnym deklaruje chęć wyjazdu ze wsi. Średnia wieku kobiet planujących wyjazd ze wsi to 28,2 roku, podczas gdy kobiety zostające na wsi mają średnio 39,7 roku. Wyjazd planują najczęściej kobiety ze średnim i wyższym wykształceniem nierolniczym, co jednak nie oznacza drastycznego odpływu z obszarów wiejskich kobiet wykształconych. Wśród kobiet deklarujących pozostanie na wsi 41,5% to kobiety z wykształceniem średnim, a 17,6% ukończyło studia wyższe. Większość mieszkanki wsi chcących wyjechać do miast to kobiety mieszkające dalej od dużych ośrodków miejskich oraz kobiety z wyższym i średnim wykształceniem, a ich motywy przeprowadzki do miasta to najczęściej rozwój kariery zawodowej, samodoskonalenie i rozwój indywidualny, relacje z innymi ludźmi (poza rodziną) i korzystanie z rozrywek, które najczęściej zapewnia miasto. Takie preferencje mieszkanki wsi potwierdzają potrzebę wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i kreowania przyjaznych warunków dla pracodawców, którzy mogliby stwarzać kobietom szansę na rozwijanie kariery, z uwzględnieniem wsparcia dla samych kobiet przedsiębiorców. Dodatkową przeszkodą dla kobiet chcących podjąć pracę zawodową jest konieczność pogodzenia obowiązków zawodowych z zapewnieniem opieki nad dziećmi lub starszymi członkami rodziny.

ZMIANY ZACHODZĄCE W AKTYWNOŚCI SPOŁECZNO-ZAWODOWEJ Kobiet NA WSI

Tradycyjnie kobiety nie brały aktywnego udziału w życiu publicznym, a ich aktywność była ograniczona do sfery prywatnej. Badacze wskazują na niechęć do redefinicji ról społecznych w rodzinach wiejskich [Gutkowska i Tryfan 2005], jednak wydaje się, że pewne zmiany świadomości i zachowań już następują, co ma odzwierciedlenie w coraz aktywniejszym udziale kobiet w życiu społeczności lokalnej. Mimo występujących barier, widoczna jest wzmożona aktywność kobiet wiejskich w lokalnym życiu społecznym (zob. tab. 3).

Wydaje się, iż mimo trudności w godzeniu ról rodzinnych, zawodowych i społecznych kobiety wiejskie coraz powszechniej podejmują nowe wyzwania i odnoszą wymierne sukcesy w wyniku swych działań. Coraz częściej to kobiety są wybierane na

Tabela 3. Aktywność społeczno-samorządowa wyrażona liczebnością kobiet należących do różnego typu organizacji (badania przeprowadzone przez Walczak-Duraj w latach 2004-2006)

Table 3. Local government and social activity expressed abundance of women belonging to different organisations (research conducted by Walczak-Duraj between 2004 and 2006)

Lp. No.	Typ organizacji Type of organization	Liczebność Number	Odsetek wśród kobiet należących do organizacji Proportion of women belonging to the organisation N = 272	Odsetek wśród wszystkich respondentek* Percentage of all respondents* N = 1600+
1	2	3	4	5
1	Organizacje działające na rzecz szkolnictwa, oświaty, np. komitet rodzicielski, rada rodziców, fundacja szkolna itp. Organisations for educational, such as parental committee, council of parents, school foundation, etc.	97	35	6,1
2	Organizacje kobiece, np. koła gospodyń wiejskich Women's organisations, such as rural women associations	88	31,8	5,5
3	Organizacje, ruchy religijne, kościelne, wspólnoty parafialne Organisations, religious movements, church, parish communities	46	16,6	2,9
4	Organizacje, stowarzyszenia artystyczne, np. chór, orkiestra, zespół taneczny, teatralny Organisations, artistic associations, such as choir, orchestra, dance band, theater	20	7,2	1,3
5	Ochotnicza Straż Pożarna, GOPR itp. Volunteer Fire Department, Rescue, etc.	19	6,9	1,2
6	Samorządy gminne Local governments	18	6,5	1,1
7	Organizacje charytatywne działające na rzecz potrzebujących dzieci Charities for needy children	18	6,5	1,1
8	Organizacje młodzieżowe, np. harcerstwo, kluby młodzieżowe Youth organisations, such as scouting, youth clubs	13	4,7	0,8
9	Organizacje, kluby i stowarzyszenia sportowe Organisations, clubs and sporting associations	12	4,3	0,8
10	Organizacje i stowarzyszenia turystyczne Tourist Organisations and Associations	11	4,0	0,7
11	Komitety starające się o załatwienie konkretnej sprawy (np. wywozu śmieci, budowy drogi), grupy protestu Committees seeking settlement of a particular topic (eg. refuse collection, road construction), protest groups	7	2,5	0,4

Tabela 3 – cd. / Table 3 – cont.

1	2	3	4	5
12	Stowarzyszenia miłośników regionu, np. zajmujące się ochroną zabytków, rozwojem kultury regionalnej itp. Association of lovers of the region, such as dealing with the protection of monuments, development of regional culture, etc.	7	2,5	0,4
13	Organizacje charytatywne działające na rzecz potrzebujących – starych, ubogich, chorych, ofiar klęsk żywiołowych itp. Charities for the needy – the old, the poor, the sick, victims of natural disasters, etc.	6	2,2	0,4
14	Organizacje emerytów, kluby seniorów Retirees' organisations, seniors clubs	6	2,2	0,4
15	Towarzystwa przyjaźni z innymi krajami, narodami Society, friendship with other countries, peoples	6	2,2	0,4
16	Stowarzyszenia, związki działkowców, hodowców, wędkarzy, zbieraczy, kolekcjonerów, hobbystów Associations, gardeners, farmers, fishermen, gatherers, collectors, hobbyists	5	1,8	0,3
17	Partie lub stowarzyszenia polityczne Political parties or associations	5	1,8	0,3
18	Organizacje samopomocowe, kluby wsparcia, np. stowarzyszenia osób niepełnosprawnych, samotnych matek, osób bezrobotnych itp. Self-help organisations, clubs support, such as associations of people with disabilities, single mothers, the unemployed, etc.	4	1,4	0,3
19	Organizacje działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego Organisations working for the protection of the environment	2	0,7	0,1
20	Inne organizacje, stowarzyszenia, ruchy, kluby lub fundacje Other organisations, associations, movements, clubs or foundations	4	1,4	0,3

*Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ możliwy był wybór kilku odpowiedzi.

Źródło: Walczak-Duraj [2008].

*Percentages do not add up to 100, because it was possible to select multiple answers.

Source: Walczak-Duraj [2008].

sołtysów. Można zauważyć tendencję wzrostu liczby kobiet sołtysów zarówno w skali kraju, jak i w województwie opolskim. Znajduje to potwierdzenie m.in. w plebiscycie Opolska Wieś 2013, podczas którego odbywają się wybory na Sołtysa Roku, w którym na 24 kandydatów do tego tytułu pretendowało 10 kobiet [Ranking... 2013]. Okazują się one niezwykle aktywne, zabiegając o unijne wsparcie finansowe dla swoich wsi, inicjując remonty świetlic wiejskich czy budowy placów zabaw i miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych, organizując festyny, zabawy, spotkania i atrakcje dla dzieci, a także przewodząc grupom gospodyń, które chętnie biorą udział w szkoleniach i konkursach.

Tabela 4. Aktywność społeczno-samorządowa wyrażona liczebnością kobiet sołtysów w Polsce i województwie opolskim w latach 2009-2012

Table 4. Local government and social activity expressed abundance of female mayors in Poland and Opole voivodeship in 2009-2012

Jednostka terytorialna Territorial unit	2009	2010	2011	2012	Zmiana w 2012 w stosunku do 2009 Change in 2012 in relation with 2009
Liczba sołtysów w Polsce ogółem Number of mayors in Poland in total	40 306	40 317	40 389	40 402	96
Liczba kobiet sołtysów w Polsce Number of female mayors in Poland	12 160	12 376	14 009	14 192	2 032
Procentowy udział kobiet sołtysów w Polsce Percentage of women mayors in Poland	30,2	30,7	34,7	35,1	–
Dynamika wzrostu liczby kobiet sołtysów w Polsce (%) Dynamics of the increase of number of women mayors in Poland (%)	–	1,8	13,2	1,3	16,7
Liczba sołtysów w województwie opolskim ogółem Number of mayors in Opole voivodeship in total	1 029	1 030	1 028	1 028	–1
Liczba kobiet sołtysów w województwie opolskim The number of female mayors in Opole voivodeship	391	387	418	432	41
Procentowy udział kobiet sołtysów w woje- wództwie opolskim Percentage of women mayors in Opole voivodeship	38,0	37,6	40,7	42,0	–
Dynamika wzrostu liczby kobiet sołtysów w województwie opolskim (%) Dynamics of the increase of number of women mayors in Opole voivodeship (%)	–	–1,0	8,0	3,3	10,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych... [dostęp: 17.09.2013].
Source: own study based on: Local Data Bank... [access: 17.09.2013].

Tendencja ta – o ile się utrwali – może doprowadzić do znacznej redukcji barier aktywności społeczno-zawodowej kobiet wiejskich, wynikających z „socjalizacji płciowej” oraz niedostatku wzorców nowych ról społecznych, a także niechęci do zmiany tradycyjnego modelu funkcjonowania kobiet na wsi, wynikającej z ich świadomości i postaw. Pozytywne wzorce kreowane przez kobiety wiejskie, które odnalazły się w nowej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, stają się zachętą i wyzwaniem dla pozostałych, ośmielając je do znajdowania własnych form i obszarów aktywności. O ile jednak naturalny proces ewolucji (bardziej lub mniej świadomej) aktywności kobiet na

obszarach wiejskich w ostatnich latach stał się bardziej zauważalny, o tyle jego uwarunkowania strukturalne (tworzone przez warunki brzegowe funkcjonowania rynku pracy) mogą zaostrzyć niekorzystne dla wsi zjawiska, przede wszystkim odpływ kobiet młodych i wykształconych w poszukiwaniu lepszych miejsc realizacji rozbudzonych ambicji zawodowych.

PODSUMOWANIE

Warunki na obszarach wiejskich w niewielkim stopniu sprzyjają przedsiębiorczości kobiet i w przeważającej części dotyczą samozatrudnienia, nie zaś zatrudnienia. Ponadto możliwości podejmowania zatrudnienia w elastycznym czasie pracy są niewielkie, stan infrastruktury drogowej i komunikacji publicznej pozostawia wiele do życzenia, a dostęp do infrastruktury społecznej (opieka nad dziećmi i osobami starszymi) jest niedostateczny. Te czynniki są główną przeszkodą zwiększenia aktywności społeczno-zawodowej kobiet, dlatego ich zniwelowanie należałoby potraktować priorytetowo. Ponadto, jako najważniejszy kierunek aktywizowania mieszkanek wsi należy wskazać wspieranie zakładania przez kobiety na obszarach wiejskich mikroprzedsiębiorstw, gdyż coraz więcej z nich jest zainteresowanych tą formą udziału w rynku pracy.

Brak rozwiązania omawianych problemów może doprowadzić do osłabienia potencjału ludzkiego wsi, zarówno przez pogłębienie izolacji obszarów wiejskich względem miast, jak i odpływ osób najbardziej aktywnych poszukujących szans rozwoju osobistego i zawodowego. Należy podkreślić, iż możliwości i wyzwania, które w ostatnich latach pojawiły się w związku z akcesją Polski do UE, zaktywizowały społeczność wiejską, a zwłaszcza kobiety wiejskie, w znacznym stopniu. Świadczy to o dużych zdolnościach adaptacyjnych i zaangażowaniu się środowisk wiejskich w przemiany zachodzące w kraju i najbliższym otoczeniu. Jeśli te zjawiska swoistej „emancypacji” środowisk wiejskich, a zwłaszcza kobiet, ewoluujących w kierunku społeczeństwa obywatelskiego, zostaną wstrzymane (a przesłanek do takich obaw dostarcza coraz częściej sygnalizowane zjawisko „zwijania się państwa” na prowincji), może to doprowadzić do zaprzepaszczenia energii społecznej pobudzonej możliwościami ostatnich lat.

LITERATURA

- Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html> [dostęp: 17.09.2013].
- Gutkowska K., Tryfan B., 2005. Zmiany w roli kobiet na obszarach wiejskich w Polsce. W: *Rozwój obszarów wiejskich. Doświadczenia krajów europejskich*. Red. K. Zawalińska. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Hanusik K., Sokołowska S., 2005. Zmiany w zasobach pracy w rolnictwie w okresie transformacji systemowej. *Acta Univ. Lodz., Folia Oecon.* 195, 197-209.
- Janc K., Czapiewski K.L., 2005. Wykształcenie czynnikiem wspierającym rozwój gospodarczy obszarów wiejskich. W: *Obszary sukcesu na polskiej wsi*. Red. B. Głębocki, U. Kaczmarek. *Studia Obszarów Wiejskich*, t. 8. Wydawnictwo „Bernardinum”, Warszawa.
- Płatkowska-Prokopczyk L., 2008. Rola instytucji wczesnej edukacji w zwiększaniu aktywności zawodowej kobiet na obszarach wiejskich. W: *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Szanse*

- rozwojowe obszarów wiejskich w przestrzeni europejskiej. Red. S. Sokołowska, A. Bisaga. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 213-220.
- Ranking Plebiscytu Nasz Sołtys. 2013. Nowa Trybuna Opolska, <http://www.nto.pl/apps/pbcs.dll/section?Category=opolskawies00> [dostęp: 13.09.2013].
- Raszeja-Ossowska I., 2009. O uzasadnieniu realizacji projektów na rzecz aktywizacji i przeciwdziałania dyskryminacji kobiet. Witryna wiejska. Wsparcie dla aktywnych społeczności lokalnych. Aktywizacja kobiet, www.org.pl/component/k2/item/40106-aktywizacja-kobiet-w-srodowisku-wiejskim [dostęp: 10.09.2013].
- Rocznik Demograficzny. 2012. GUS, Warszawa.
- Sytuacja kobiet w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Specyfika, standardy, parytety i oczekiwania. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie, Projekt opracowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, http://ksow.pl/fileadmin/user_upload/ksow.pl/Projekty_z_konkursu_I_KSOW/czy_PROW_jest_dla_kobiet/PUBLIKACJA_POL_kk.pdf [dostęp: 16.09.2013].
- Śpiewak R., 2007. Dokąd zmierza polska wieś – wiejscy liderzy o zmianach na wsi W: Społeczno-ekonomiczne aspekty rozwoju polskiej wsi. Red. M. Błąd, D. Klepacka-Kołodziejska. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, 225-236.
- Walczak-Duraj D., 2008. Diagnoza sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w Polsce, Moduł IV Determinanty uczestnictwa kobiet wiejskich w życiu społeczno-politycznym, Katedra Socjologii, Polityki i Moralności IS Uniwersytetu Łódzkiego, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.ptps.org.pl/data/pdf/modulIV.pdf> [dostęp: 16.09.2013].
- Walczak-Duraj D., 2008. Podstawowe sfery potencjalnego uczestnictwa kobiet wiejskich w życiu społeczno-politycznym. W: Diagnoza sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w Polsce. Red. J. Krzyszkowski. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament do Spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji, Warszawa, za: [http://www.mojregion.eu.tl_files/TMP/POKL/Aktualnosci/18diagnozasytuacjispoleczno-zadowodowejkobietwiejskich\[en\].pdf](http://www.mojregion.eu.tl_files/TMP/POKL/Aktualnosci/18diagnozasytuacjispoleczno-zadowodowejkobietwiejskich[en].pdf) [dostęp: 16.09.2013].

SOCIAL AND PROFESSIONAL ACTIVITY OF WOMEN IN RURAL AREAS – TRENDS

Summary. The aim of the study was to determine what had changed in recent years in the field of social and economic activity of rural women, and to determine whether the manifestations of adaptation to changing circumstances are visible. In connection with disabilities in the labour market in rural areas and at the same time increase of the educational aspirations of women, a high risk of losing the potential of rural women emerges. Lack of solution to these problems may lead to weakening of the human potential in rural, both by deepening the isolation of rural areas compared to urban space and outflow of the most active inhabitants seeking opportunities for personal and professional development.

Key words: social and professional activity of rural women, the labour market, demographic changes, changes in the level of education, manifestations of entrepreneurship

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 30.05.2014

Do cytowania – For citation: Płatkowska-Prokopczyk L., 2014. Aktywność społeczno-zawodowa kobiet na obszarach wiejskich – kierunki zmian na przykładzie województwa opolskiego. J. Agribus. Rural Dev. 2(32), 123-132.